

BEELD: LIBRARY OF CONGRESS

Fun, freaks en fantasy

Opkomst en verval van Coney Island

In de hoogtijdagen van Coney Island, het oudste pretpark ter wereld, brachten veel dagjesmensen een bezoek aan de attracties, de boulevard en het strand. Dat is inmiddels een eeuw geleden. Na de Tweede Wereldoorlog zette het definitieve verval in. Nieuwe ontwikkelingen verkeren in een impasse.

Coney Island dankt zijn naam aan de Nederlanders die het ooit 'Conyne Eylandt' (Konijneneiland) noemden. Door de ideale ligging aan de Atlantische Oceaan op het meest zuidelijke puntje van Brooklyn werd dit gebied rond 1830 een vakantieoord voor welgestelde New Yorkers. Zij ontvluchtten de zomerse hitte in de stad

en verbleven hier in luxe *resorts*. De bouw van de Brooklyn Bridge (1883) en de aanleg van de metro zorgden ervoor dat Coney Island een kleine eeuw later ook voor dagjesmensen bereikbaar was. Dicht bij Manhattan, maar ver genoeg om er even uit te zijn. In die periode groeide het uit tot het grootste amusementsgebied van de Verenigde Staten met miljoenen

bezoekers per jaar en verschillende grote pretparken, zoals Steeplechase Park, Luna Park en Dreamland. Wie nu Coney Island bezoekt vindt er vooral de vergane glorie uit die tijd. Toch is er nog genoeg te beleven: Nathan's verkoopt nog altijd *hotdogs* en *lemonade*, en oude attracties als het reuzenrad Deno's Wonder Wheel (1918) en de Cyclone Roller Coaster (1927) zijn open voor publiek.

Exclusief en volks

De bouw van het Coney Island Hotel in 1829 markeerde de start als vakantieoord. Vanwege het succes verzeen nog meer luxe hotels, zoals het Brighton, Manhattan Beach, Oriental en het allerbekendste: The Elephant (1885). Bezoekers konden via een trappen-

FOTO: GEORGE GRANTHAM BAIN COLLECTION / LIBRARY OF CONGRESS

huis in de benen van de 37 meter hoge olifant naar hun kamers lopen. De 'ogen' van de olifant boden een prachtig uitzicht over de Atlantische Oceaan. Bijna alle hotels bevonden zich aan de oostkant van Coney Island. De westzijde, North Point, was makkelijker bereikbaar vanuit Manhattan en trok een 'gemêleerder' publiek. Dronkenschap, scheldpartijen en geweld waren hier aan de orde van de dag. Daarom beschikten de meeste hotels over een eigen spoor- of ferryverbinding: de bezoekers konden rechtstreeks en ongestoord vanuit Manhattan naar het vakantieoord reizen.

Omstreeks 1870 werd het overgangsgedebied tussen het exclusieve oosten en meer criminele westen op initiatief van politicus John McKane ontwikkeld tot *playground for adult pleasure*. Er verrezen gokhallen, paardenraces, badhuizen en saloons. Niet iedereen was hiervan gecharmeerd. Zo vond de teleurgestelde dominee Dixon: 'Coney Island, our most popular summer resort, has become a suburb of Sodom, Sodom-by-the-Sea. (...) One cannot speak in public of the scenes which are daily enacted at that resort and by which young people of both sexes are polluted'. Jaren later bleek ook politicus McKane niet brandschoon: hij werd veroordeeld voor criminele activiteiten zoals het stimuleren van prostitutie en het onrechtmatig uitgeven van vergunningen. Toch was hij de belangrijke initiator in Coney Islands transitie van vakantieoord naar entertainmentgebied.

Coney Island bood in de hoogtijdagen alles wat ongewoon, nieuw en opmerkelijk was. Levende attracties, zoals vrouwen met baarden, Siamese tweelingen en meisjes met vier borsten, trokken aan het begin van de 20ste eeuw een groot publiek.

Lemmy – de hoofdpersoon in het boek *De grote wereld* van Arthur Japin – brengt zijn

jeugd door in Lilliputia, waar hij samen met zijn familie en 300 andere dwergen woont. Pas als hij wat ouder wordt, begrijpt hij dat zijn 'dorp' onderdeel is van pretpark Dreamland op Coney Island.

'Toen hij eenmaal doorhad hoe Lilliputia zich verhiel tot de rest van de wereld kon Lemmy zich geen mooiere plek voorstellen om in op te groeien. Met de andere dwergen woonde hij als levende attractie in het amusementspark, waarvan hun stad maar een onderdeel was, en hij had vrij toegang tot alle ritten en werelden van Dreamland. Elke dag kwamen er zo'n vijftigduizend bezoekers op af, honderdduizend op feestdagen. Aan het eind van de middag, wanneer er één miljoen elektrische lichtjes werden ontstoken, meer dan ooit vertoond, en de contouren van de torens gloeiend tegen de wolken afstaken, lichtbundels alle kanten op schoten, te zien

tot vijftig mijl op zee, (...) schoten Lemmy soms de tranen in de ogen van trots dat hij dit wonder gewoon zijn thuis mocht noemen.'

Massavermaak

De opkomst van Coney Island stond niet op zichzelf. In heel Amerika werden tussen 1895 en 1925 nieuwe vormen van entertainment ontwikkeld, waaronder grootschalige pretparken. Maar ook in de stedelijke centra gebeurde van alles. Op en rondom Times Square (*Geografie* september 2007) verrezen theaters, bioscopen, *dance halls* en nachtclubs. Het was de *golden age of urban entertainment*. Er ontstond een nieuwe commerciële cultuur opgebouwd rondom vrije tijd en entertainment. Stadssocioloog John Hannigan schrijft in zijn boek *Fantasy City*: 'The city became as much a place of play as a place of work'. Door stijgende inkomens, meer vrije tijd en technologische ontwikkelingen groeiden de uitgaanspatronen van de stedelijke elite en de middenklasse naar elkaar toe.

In die jaren trok Coney Island miljoenen bezoekers. Net als bij andere ruimtelijke ontwikkelingen in New York speelde de private sector hierbij een grote rol.

George Tilyou, een ondernemer die geïnspireerd raakte door de Chicago World's Fair in 1893, ontwikkelde een groot reuzenrad op Coney Island ('World's largest ferris wheel'). Dat was het begin van een traditie van nieuwe en innovatieve attracties. In 1897 werden

FOTO: IRINA VAN AALST

Braakliggend terrein in het hart van Coney Island, met opslag van afgedankte schoolbussen en auto's. Op de achtergrond de ooit vermaarde Parachute Jump, woningnieuwbouw en het nieuwe Keyspan Park voor de honkballers van de Brooklyn Cyclones.

Met de vernieuwing van de Boardwalk (inzet) en het strategisch masterplan is er voor 'Shoot the freak' het komende seizoen geen plaats meer.

en de verbetering van het wegennet konden velen de minder drukke plekken aan de kust opzoeken. Daarnaast leidden de voortschrijdende suburbanisatie en de opkomst van de televisie tot een verschuiving van *going out* naar *staying in*. Coney Island belandde in een negatieve spiraal en de buurt werd gekenmerkt door hoge werkloosheid, slecht onderhoud, grote aantallen immigranten, veel criminaliteit en drugsgebruik. Met de sluiting van Steeplechase Park in 1964 verdween het laatste grote pretpark. Er bleef weinig meer over dan wat kleinschalig amusement en braakliggende terreinen. Het hart van het gebied wordt tot op heden gebruikt voor de opslag van afgedankte schoolbussen en auto's.

Onzekere toekomst

Het afgelopen decennium is er op tal van plekken op Coney Island opnieuw geïnvesteerd. Burgemeester Giuliani financierde in 2001 een nieuw stadion, KeySpan Park, voor de honkballers van Brooklyn Cyclones, op de plek van het voormalige Steeplechase Park. De Metropolitan Transit Authority (MTA) betaalde 240 miljoen voor de bouw van een nieuw station op Stillwell Avenue. De houten Boardwalk uit 1923 is inmiddels vernieuwd en de Coney Island Development Corporation (CIDC) stelde samen met de overheid een strategisch masterplan op. Wonen en amusement zijn hierin strikt van elkaar gescheiden. Het gebied ten westen van Stillwell Avenue is aangewezen als woongebied, het oostelijke deel moet 24-uursvermaak een nieuwe impuls geven.

Ook is in 2010 een nieuw Luna Park geopend om de historie van Coney Island te eren. Het park trok in het eerste seizoen 405.000 bezoekers, en de huidige burgemeester van New York, Michael Bloomberg, spreekt van een geslaagde revitalisering van Coney Island.

Ondanks al deze investeringen is de toekomst van Coney Island onzeker. Het land is namelijk grotendeels in handen van projectontwikkelaar Thor Equities. Oprichter Joseph Sitt claimt een *local boy* te zijn die het beste voorheeft met Coney Island. Thor kocht de grond op van verschillende kermisexploitanten, waaronder het land onder de Cyclone, de 80-jarige houten achtbaan. De ontwikkelaar wilde een overdekt kermisterrein inrichten dat alle maanden van het jaar geopend is, in

deze geconcentreerd in het succesvolle familiepretpark Steeplechase Park. Een aantal jaren later volgden Luna Park (1903) en Dreamland (1904), bekend om de talloze *freakshows*. Ondanks hun verschillende insteek en dito publiek voelden de drie parken de concurrentie van elkaars aanwezigheid. Toen de eigenaar van Dreamland bijvoorbeeld vernam dat Luna Park een kwart miljoen lampjes had, kreeg Dreamland er meer dan een miljoen.

Japin verhaalt: 'Op een menacht rond twee uur sprongen aan de Poort van de Hel een paar gloeilampen. Dat de ramp uitgerekend bij deze attractie begon is later door diverse predikanten aangevoerd als bewijs dat God de inwoners van Dreamland wilde straffen voor hun vrolijke zorgeloosheid.' De gesprongen lampen veroorzaakten een brand die Dreamland in 1911 geheel in de as legde. Het beschermde leventje van Japins hoofdpersonage Lemmy valt in duigen. Hij besluit zijn geluk te zoeken bij lilliputters in Duitsland die met hun *Märchenstadt* door het hele land rondtrekken. Hij komt nooit meer terug naar Coney Island. Niet alleen omdat hij dat niet wil, maar ook omdat er weinig over is om naar terug te keren. Dreamland werd nooit herbouwd.

Verval

Vanaf de jaren 30 trad langzaam het verval in op Coney Island. De beurskrach van 1929 en de Grote Depressie die daarop volgde, luidden het einde in van de gouden tijd van het (binnen)stedelijk vermaak. Bezoekers kwamen nog steeds in groten getale naar Coney Island, maar ze genoten van zon, zee en strand in plaats van de vele betaalde kermisattracties. Door de beperkte bestedingen van bezoekers kwamen de eigenaren in de problemen en ging het Luna Park in 1933 failliet.

In deze periode drukte Robert Moses een groot stempel op de stedelijke ontwikkeling van New York. Hij was als stadsplanner verantwoordelijk voor onder andere de herontwikkeling van het Central Park en de aanleg van de Cross Bronx Expressway (*Geografie* oktober 2007 en januari 2010). Robert Moses was niet gecharmeerd van plat massavermaak en zag de amusementsbedrijven op Coney Island het liefst verdwijnen. Onder zijn leiding werden twee van de drie voormalige pretparken herontwikkeld voor andere dan amusementsfuncties.

Op de plek van Dreamland verrees het New York Aquarium en op het terrein van Luna Park werden woningen gebouwd, de Luna Park Houses. Een nabijgelegen arbeiderswijk verkocht Moses aan Fred Trump (de vader van Donald) die er grote appartementencomplexen liet bouwen. Critici noemden het beleid van Moses *urban removal* in plaats van *renewal*: oorspronkelijke bewoners en ondernemers werden door zijn acties verdreven van Coney Island.

Na de Tweede Wereldoorlog zette het verval definitief in. Door het groeiende autobezit

Bron: New York City, Dept. of City Planning

Wandelroute: - - - - -

Neem de metro in zuidelijke richting naar Stillwell Avenue/Coney Island (oranje lijn D/F of gele lijn N/Q). **A** Loop vanaf het metrostation over Stillwell Avenue in zuidelijke richting naar Surf Avenue. **B** Start met een snelle snack bij het beroemde Nathan's Famous uit 1916 (1310 Surf Ave). **C** Loop vervolgens richting het strand en de Boardwalk. Deze houten boulevard is ideaal om te flaneren langs souvenirwinkeltjes, snackbars en attracties. **D** Maak een ritje in Deno's Wonder Wheel uit 1918 en bekijk de braakliggende terreinen van bovenaf. **E** Een andere attractie op de erfgoedlijst is de Cyclone, gebouwd in 1927. **F** Aan de andere kant van de straat ligt het recent geopende Luna Park, te bezoeken van april tot oktober (1000 Surf Ave). **G** Je kunt de wandeling uitbreiden met een bezoek aan het New York Aquarium, gebouwd op het voormalige terrein van Dreamland. Vanaf dit punt zijn diverse metrostations op loopafstand (Stillwell Ave/Coney Island, West 8th St./NY Aquarium, Ocean Parkway).
 Nog tijd over en zin in winkelen? Bezoek het Trump Village Shopping Center of het Luna Shopping Center.

plaats van alleen in de zomermaanden. Gemeente, CIDC en ondernemers ondersteunden het idee en waren enthousiast. Maar Thor wilde ook dure appartementencomplexen bouwen. Dat is in strijd met het vigerende bestemmingsplan, waarin wonen en vermaak niet samen op één terrein horen. Toch startte de projectontwikkelaar direct met de sloop van een aantal 'vergame' attracties, waardoor nu veel terreinen braak liggen. Volgens velen een welbewuste tactiek van *self-imposed blight* om de overheid onder druk te zetten en de bouw van woningen alsnog mogelijk te maken.

De projectontwikkelaar is echter niet de enige die verantwoordelijk is voor de vervallen staat waarin Coney Island momenteel verkeert. De overheid is hier zelf ook debet aan. Vanaf het moment dat zij aangaf dat nieuw amusement het hele jaar door geopend zou moeten zijn om investeringen in Coney Island lucratiever te maken, werden ontwikkelaars als Thor Equities aangetrokken. Oorspronkelijke ondernemers werden ontmoedigd. Zij hadden het geld niet om de attracties aan te passen. Zo zag de uitbater van Astroland zich genoodzaakt zijn attractie te verkopen aan Sitt. Ook anderen sloten de deuren. Met de vernieuwing en aanpassingen van de Boardwalk is er het komende seizoen geen plaats meer voor bar Ruby's (1934) en het nabijgelegen Shoot the freak. Bars en schietspelletjes passen niet in het concept. Enkele historische gebouwen worden vervangen door nieuwbouw voor winkels en entertainment. Op die manier blijft Coney Island behouden als plek voor vermaak, maar verliest het een deel van zijn charme doordat vroegere iconen verdwijnen. Toch slaagden protestgroepen er afgelopen december in om het Shore Hotel op de *landmarklijst* geplaatst te krijgen. Het historische gebouw is nu veilig voor de sloophamer.

De toekomst van Coney Island is onzeker. Er zijn diverse scenario's. De overheid zou Sitts bezit kunnen onteigenen, zodat het strategisch plan van de CIDC uitvoering kan vinden. Sitt zou ook van tactiek kunnen veranderen en gaan bouwen binnen de mogelijkheden van het bestemmingsplan. De huidige situatie kan ook voortduren als Sitt besluit grote delen land braak te laten liggen totdat er een bestemmingsplanwijziging komt. In het ergste geval geeft de overheid toe en maakt ze de bouw van dure

appartementen mogelijk en wordt de Boardwalk het domein van rijke New Yorkers die veel geld overhebben voor een appartement met uitzicht op zee. Daarmee zou Coney Island weer een oord worden voor welgestelden, zoals het ooit begon in de 19de eeuw. •

Bronnen

- Berman, S. 2003. *Coney Island*. Barnes & Noble Publishing, New York.
- deMause, N. 2007. Coney Island's last ride? The bulldozer! *The Village Voice*.
- www.villagevoice.com/2007-04-03/nyc-life/coney-island-s-last-ride-the-bulldozer/
- Hannigan, J. 1998. *Fantasy city. Pleasure and profit in the postmodern metropolis*. Routledge, New York.
- Japin, A. 2006. *De grote wereld*. Boekenweekgeschenk 2006.
- Roa, M. 2008. *The Development of Coney Island as an Entertainment Site*. Rondleiding door Brooklyn Economic Development Corporation op 19 juni 2008.
- Walsh, K. & D.S. Allee 2010. Goodbye to old Coney Island. *New York Times*, 10 december 2010.
- Zukin, S. e.a. 1998. From Coney Island to Las Vegas in the urban imaginary. Discursive practices of growth and decline. *Urban Affairs Review*, 33(5): 627-654.

24-uursvermaak in het in 2010 geopende nieuwe Luna Park.

FOTO: TONY THE MISFITS